EXERCITATIO
DE
DVCIBVS ET COMITIBVS IMPERII GERMANICI,

QVAM

Deo annuente,

PRAESIDE

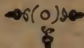
Viro Clarißimo, Excellentißimo, atq; Experientißimo,

HERMANNO CONRINGIO
PHILOS. AC MEDICINAE D.
HVIVSQVE PROFESSORE
PVBLICO,

Præceptore ac Fautore meo plurimùm observando.

Publicè disputandam propono d. V. Iulij.

GEORGIVS ADAMVS Struve/
MAGDEBVRG.

HELMESTADII
Typis HENNINGI MVLLERI, Acad. Typ.
Anno clɔ Iɔc XLIII.

B. C. D.

De

DVCIBVS ET COMITIBVS IMPERII GERMANICI.

Thesis I.

ANtiquis Germaniæ temporibus Ducum officium atque dignitatem bellicam fuisse docet nos Iulius Cæsar *L. 6. de bell. Gall* de Germanis ita scribens: *Cum bellum Civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, ut vitæ necisq; habeant potestatem, diliguntur.* Cui jungendus C. Cornelius Tacitus: *Reges*, inquiens, *ex nobilitate*, Duces *ex virtute sumunt. Nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potiùs, quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt.* c. 7. de mor. Germ.

II. Licèt vero id, quod *d. l.* statim subjicit Cæsar *in pace Germanis nullum communem esse magistratum*, de omnibus verum non sit: siquidem ex jam allegatis Taciti verbis constat, præter paucissimos, quibus unus regiè imperavit (uti de Sujonibus notat Tacitus *de mor. Germ. c. 44.*) fuisse etiam populos, qui sibi Regem vel Princi-

pem ex nobilitate ſumſerunt & ſub ejus vixerunt imperio, non tamen abſoluto, ſed ita, ut majeſtas penes populum maneret, quod patet ex eodem Tacito dicente, *Regem in concilio audiri autoritate ſuadendi magis quàm imperandi*. Et de his dici poteſt idem, quod Ariſtoteles alicubi dicit, priſcis temporibus eundem populi eundemque exercitûs fuiſſe Ducum. *5. Pol. 5.*

III. Plerique tamen populi ejuſmodi communem magiſtratum pacis tempore & ſimul perpetuum quaſi belli Ducem (uti de Lacedæmonium Regibus loquitur Ariſtot. *3. Pol. 14.*) non habuerunt: unde Tacitus L. II. Annal. c. 44. ſcribit: *Marobodnum Regis nomen inviſum apud populares; Arminium pro libertate pugnantem favor habebat.* Cum enim Germani libertatis famâ Græcis juxta ac Latinis monumentis maximè celebrentur non potuit non ipſis mere regium imperium eſſe inviſum, democratica autem reip. adminiſtratio gratiſſima, ut conſtat ex IV. *Pol. 4.*

IV. Hi itaque populi bellum ſuſcepturi omnino neceſſe habueruut unum aliquem, reſpectu habito ad bellicam virtutem eligere totique exercitui præficere, quem proculdubio Heertog vel Heerzog dixere, vid. *Phil. Cluver. L. 1. ant. Germ. c. 46.* Exemplum invenire licet apud Tacitum *L. 4. Hiſtor. c. 15.* in Brinione Caninefate, quippe cum Civilis Batavus rebellionem in Romanos Batavis ſüis perſuaſiſſet, tractis in belli ſocietatem Caninefatibus ac Friſiis, *Brinio, ſtolidæ audaciæ Caninefas, claritate natalium inſignis, cujus pater multa hoſtilia auſus, Cajanarum expeditionum ludibrium impunè ſpreverat, igitur ipſe rebellis familiæ nomine placuit, impoſitusq; ſcuto more gentis & ſuſtinentium humeris vibratus Dux deligitur* totius ſcilicet exercitûs, qui ex Batavis, Caninefatibus ac Friſiis

stis constabat. Ritum, quem in præficiendo Duce adhibuerunt, discimus ex proximè allatis verbis, deligebatur nim. Dux à multitudine in Concilio; delectus scuto imponebatur, atque in sublime sustinentium humeris elevabatur, inque gyrum circumlatus Dux belli decreti salutabatur: quem eundem morem etiam in Regum constitutione à Germanis, ut & à Romanis militibus Imp. declarantibus, adhibitum esse testibus confirmat Cluverius *d. c. 46.*

V. Potestatem illorum Ducum quod attinet, in eâ definiendâ discrepant Iulius Cæsar & Tacitus: ille *potestatem vitæ & necis* ipsis adscribit; hic vero allegatis *th. 1.* verbis hæc subjicit: *cæterum neq; animadvertere, neq; vincire neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam, nec ducis jussu, sed velut Deo imperante.* Verùm cum Tacito res Germanicæ magis perspectæ fuerint, potior ei meritò fides habenda; præsertim cum non verisimile sit ejusmodi temporario Duci plus Germanos tribuisse, quàm perpetuo belli Duci sive Regi: cujus quæ fuerit potestas ipse docet Cæsar L. v. de bell. Gall. ubi refert orationem Ambiorigis Eburonum dimidiæ partis Regis, in quâ habetur: *id quod fecerit de oppugnatione castrorum non judicio aut voluntate suâ fecisse sed coactu civitatis: suaq; esse ejusmodi imperia, ut non minus haberet juris in se multitudo, quàm ipse in multitudinem.* Neq; tamen hinc colligendum omnino nihil potestatis fuisse Ducibus: parendum enim utique erat ipsorum imperatis, licèt ipsi in inobœdientes animadvertere non potuerint, nec soli de re alicujus momenti statuere. Vnde legimus apud Tacitum. *L. 2. Annal. c. 45.* Inguiomerum cum manu clientum ad Maroboduum perfugisse *non aliam ob causam, quàm quia fratris filio juveni* (Arminio Duci)

patruus senex parere dedignabatur. At verò finito bello his Ducibus nullam competijsse potestatem satis apparet; eosdem tamen inter nobiliores relatos & magno in honore fuisse quis dubitet?

VI. Cæterum cum non solùm necessarium sit civitati, si velit tueri libertatem, ut in eâ sint qui bella gerant, sed etiam quàm maximè necessarium sit, ut sint, qui jus dicant, docente Aristotele *4. Pol, 4.* Hinc quoque à Germanis non tantùm bellicus magistratus constitutus, sed & electi ex nobilitate qui jura per pagos vicosq; redderent, quos ab antiquissimis temporibus Graven (quæ vox judicem significat, *gloss. spec. Sax. L. 3. art. 13.* Ein Graff bedeut nach altem Sächsischen Deutschen ein Richter / darumb haben diesen Nahmen viel vnterschieden Richter) dictos sequior ætas nomine in Imperio Romano post Constantinum usitato *Comites*; Cæsar & Tacitus Principes appellant. Ita enim ille L. VI. de bell. Gall. *in pace nullus est communis magistratus, sed Principes regionum atq; pagorum inter suos jus dicunt controversiasq; minuunt.* Hujus verba sunt: *Eliguntur in iisdem concilijs & Principes, qui jura per pagos vicosq; reddunt.* c. 12. de mor. Germ. Item c. 11. *De minoribus rebus Principes consultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes prætractentur.* De ijsdem Idem c. 13. ait: *insignis nobilitas aut magna patrum merita Principis dignationem & adolescentulis assignant.* Ex quibus monumentis apparet, à quibus & ex quibus electi & quod eorum fuerit officium & quæ potestas tum respectu totius reip. tum respectu vicorum vel pagorum, cui juris dicendi gratiâ præfecti erant

VII. Respectu totius reip. nobilium illarum familiarum) der Graven) autoritas ferè in duobus consistebat,

ſtebat, 1. quod haberent poteſtatem, ut ſoli de minoribus rebus conſultarent. 2. quod poſſent de majoribus rebus προανακρίνειν ſive προβουλεύειν, quâ de re Ariſt. *4. Pol. 14. & 15.* Reſpectu verò pagi & vici, cui præerat Princeps, competebat ipſi Iuriſdictio, mixtum & merum imperium (ut cum jure Romano loquamur) ita tamen ut quidam ex plebe delecti aſſeſſores jungerentur. Teſtatur hoc disertè Tacitus *d. c. 12. Centeni ſingulis ex plebe Comites, conſilium ſimul & autoritas adſunt.* Ingenuos autem hos Comites ſeu aſſeſſores fuiſſe ex eodem Taciti libro colligere eſt, dum dicit: *Liberti non multùm ſupra ſervos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat ijs gentib⁹, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum ſunt. c. 25.* Dicti illi Aſſeſſores, quos Tacitus *Comites vocat*, Germanis jam olim fortè aut pòſt Schepen/Schöppen/Schöpfen.

IIX. Hic Germaniæ ſtatus & adminiſtrandæ reip. ratio adeoque & Ducum, Principum, Comitum (ut quidem his nominibus Tacitus utitur) conditio & poteſtas apud Germanos Cis-Rhenanos manſit uſque dum à Romanis victi, in provincias redacti ijſque heriles magiſtratûs præfecti ſunt. Ita enim Hottomannus c. 3. Franco-Goll. *Tertia Provincialium ſervitus erat, ut ne legibus ſuis patriis uterentur, ſed magiſtratus à Pop. Rom. cum imperio & ſecuribus mitterentur.* Sic apud Tacitum IV. *Hiſtor. c. 55.* legimus ab Imp. Vitellio ripæ Rheni præfectum fuiſſe Iulium Tutorem. Suetonius in *Domitiano c. 6.* bellum civile motum ſcribit à L. Antonio ſuperioris Germaniæ Præſide.

IX. Sciendum verò hîc, apud Romanos Ducum Comitumque nomen non eandem ſemper ſignificatio-

nem

nem habuisse. Ducis quidem appellatio ei primum tributa, qui exercitum ducebat: posteà appellati Duces, qui provincijs præessent præsertim limitaneis, quorum officium fuit præesse rei militari istis in ditionibus, vid. Onuphrius Panvinius *L.3. Comm. de Imp. Rom. 887.* Guido Pancirolus *in not. Imp. part. 1. cap. 139.* & Idem *thes. var. lect. L. 1. c. 5.* Id quod etiam obtinuit tempore Iustiniani, sicut apparet ex Rescripto ejus ad Belisarium, quod habetur *in l. 2. C. de offic. præf. prat.* Vlteriùs deinde Ducum potestas non ad res militares solùm restricta, sed & ad juris dicendi potestatem extensa. Comites autem initiò apud Romanos nominabantur, qui socij sive adjuncti alicujus erant: sic Papinianus assessores judicum *comites* vocat in *l. 4. D. de off. Assess.* ut & Macer in *l. 5. D. ad L. Iul. reper.* Qui ergo in contubernium Imperatoriæ Majestatis adsciti (uti adscivisse optimos quosq; de senatu Adrianum scribit Spartianus) etiam *Comites* appellati sunt, quorum operâ & consilijs in bello & pace Impp. usi. Cum deinde Constantinus M. plurimis ministerijs aulicis, nec non provincijs partim ut militibus præessent, partim ut jus dicerent, quosdam præficeret, ejusmodi Comitibus ad istas præfecturas adhibitis, nomen ipsis Comitum mansit, & dignitas Comitiva dicta. Hinc passim occurrit mentio Comitis sacrarum largitionum, Comitis rerum privatarum, Comitis Archiatrorum, *Vid. Cassiodor. L. 6. var. c. 7. 8. 18.* Comitivæ Syracusanæ, Neapolitanæ, *Vid. Idem capp. poster. L. 6. add. & L. 7.*

X. Superatâ itaque à Romanis Germaniâ Cis-Rhenanâ, eam in plures provincias distribuerunt, ijsq; vel Duces, vel Comites, vel Duces & Comites præfecerunt. Ita legimus Ducem Germaniæ primæ, Ducem

Mogun-

Moguntiacensem, Comitem Argentoratensem, Ducem Sequanicæ, Ducem Rhætiæ primæ & secundæ, Ducem Belgicæ secundæ &c. vid. Notit. Imp. & in eam Panciroll. *part. 2 cap. 25. & seqq.* Lehman *L.* 1. *chron. Spir. c. 9.* Ammianus Marcellinus *L. 27. ab init.* mentionem facit Carietttonis comitis per utramque Germaniam: & sæpius Idem suâ in historiâ comites nominat, quos Romani constituêre.

XI. Apud Trans-Rhenanos Germanos diutiûs mansit antiqua reip. facies: verùm Francis omnia sibi subjicientibus & illa mutata est. Certè apud Saxones veterum reip. administrationem ad Francorum tempora durâsse disertè docet VVitichindus *L. 1.* verba ejus sunt: *A tribus etiam Principibus totius gentis Ducatus administrabatur certis terminis exercitus congregandi potestate contenti, quos suis locis ac vocabulis novimus signatos, in orientales sc. populos, Angarios atq; VVestvalos. Si autem universale bellum ingrueret, sorte eligitur, cui omnes obedire oportuit, ad administrandum imminens bellum. Quo peracto, aequo jure ac lege propriâ contentus potestate unusquisq; vivebat.* Hæc ille. Vnde obiter discere est, quàm fabulosa sint illa, quæ vulgò narrantur de VVitechindi regiâ in omnes Saxones potestate: quanquam illa etiam hinc possint refelli, quod nullius Regis Saxonici in historiâ Caroli Magni fiat mentio, & VVitichindus solis Angrivariis dicatur præfuisse. Cæterum Franci, morem Romanorum secuti, omnes terras in provinciæ formam redegerunt, & præcavendæ defectionis, ut & defensionis ab hostibus, nec non commodioris administrationis gratiâ *Duces,* i. e. summos gubernatores nonnulli earum, præfecerunt, quibus interdum Comites adjuncti, vel etiam Comitibus provincias sine Ducibus regendas concrediderunt. Confirmat hæc,

quæ

quæ diximus, Beatus Rhenanus L. II. rer. Germ: *In hoc*, inquiens, *Romanos imitati sunt Franci. Nam illi Provinciarum rectores Duces appellabant, id quod ex libro magistratuum Romanorum satis liquet: unde formula Ducatus Rhetiarum apud Cassiodorum in Variis. Deligebant autem ducem ex nobili familiâ. Sic Bojaris Agilolfingorum antiqua gens diu Duces dedit, ex quâ VVelphones prodÿsse suspicor. Hoc autem privilegium habebat ea familia à priscis Francorum Regibus, ut si quis fidus regno prudensq; ex eâdem progenitus compertus fuisset, non aliunde quisquam ascisceretur in Ducem. Ergo primam dignationem sub Francis in Alemanniâ habebat Dux, proximam Comites.* Similiter Vadianus L. 1. de colleg. Monast. in Germ. vet. *Franci Reges*, dicit, *Regnum suum Ducum maximè & Comitum operâ moderabantur, qui in illâ quidem ætate non suam seu propriam sed publicam regni ditionem administrabant.*

XI. Duces igitur quod attinet, constat ex jam adductis Rhenani verbis, eos ex nobili familiâ optimeq; de patriâ meritos à Rege & Proceribus electos, ita tamen ut filius dignus parentis munere non facilè præteritus sit. Dignitatem hanc summam fuisse, non tamen aliam quàm alicujus magistratus, Vadiani verba docent: provinciarum videlicet, quas gubernabant, plenum dominium apud Regem & populum mansit; ipsi solam administrationem & jurisdictionem quoad ecclesiasticas & civiles causas habebant, uti videre est ex legibus administrationi Ducis Bajoariæ præscriptis, quæ exstant apud Aventin. *L. III. annal.* & Lehman. chron. Spir. *L. 2. c. 16.* Vnde Idem Vadianus *cit. loc.* *Illâ ætate*, inquit, *Duces & Comites non sui juris, sed Regum atq; Imperatorum officiarÿ veluti atq; ministri erant.* Fuit autem & horum Ducum, necessitate exigente, militiæ præesse. Sic enim in LL. Alemannorum cap. 35. dicitur: *dum Dux utilitatem Regis*

gis potest facere, i.e., exercitum gubernare, &c.

XII. Sub his Ducibus aliquando erant Comites, inferiores judices, qui in civitatibus ac pagis provinciarum & in Ecclesiasticis & civilibus jus dicebant. Leg. Lehman. *L.2.c.21. 22.23.* Atq; Comites etiam belli præsides erant, ut constat ex Paulo Diacono *L.5. c.14.* dicente: *Is* (Alahis) *dum Dux esset in Tridentinâ civitate cum comite Bajoariorum, quem illi Gravionem dicunt, qui Bauzanum & reliqua castella regebat, conflixit, eumq; mirificè superavit.*

XIII. Quamvis autem expressâ lege, teste Lehmanno *L.2.c.16.*, cautum fuerit, ut, *si quis Dux de provinciâ illâ, quam Rex ordinaverit tam audax aut contumax, aut levitate stimulatus seu protervus & elatus vel superbus atq; rebellis fuerit, qui decretum regis contemserit, donato dignitatis ipsius Ducatu careat, insuper spe superna contemplationis sciat se esse condemnatum & viam salutis amittat*: successu tamen temporis autoritate & potentiâ Ducum crescente non nulli istorum Reges suos sprevêre, eosq; tanquam superiores agnoscere noluerunt. Quod prudenter perspiciens Carolus M. duos Francici regni tum maximos Ducatûs Bajoaricum & Aquitanicum sustulit, provinciis illis inter plurimos Comites distributis: magno regiæ potestatis bono. Testatur hoc de Bajoarico Eginhardus in vitâ Caroli his verbis: *Thassilo Dux Bavariæ ad regem evocatus, ne redire permissus, neq; provinciæ, quam tenebat, ulterius præesse, sed Comitibus ad regendum commissa est.* Eodem modo & alios Ducatûs in plures Comitatûs transmutavit: vid. Lehman. *L.2.c.16.* Unde sub imperio stirpis Carolinæ in historiâ Francica provinciarum gubernatores Comites seu Graviones plerumq; appellantur, rarò Duces, & licèt fortè ab historicorum aliquo quis Dux dicatur, idem ejusdem provinciæ ab alio Comes vocatur.

XIV. Fuit verò tempestate Francorum, præsertim ætate Caroli M. & sequenti, duplex magistratus, alius Ecclesiasticus, quem gerebant Episcopi circa sacra occupati; alius secularis, isque vel status & ordinarius *judicum*, vel extra ordinem *Legatorum*. Illi dicebantur *Graviones*, qui tum Latinum nomen ex more Romanæ reip. acceperant Comitum; Duces si qui fuêre comitum potestate usi sunt. Potestate autem magnâ hi fuêre prædit, vicariâ tamen tantùm, non propria, consistebat ea in jure dicendi, & si necessitas efflagitaret, in ducendo cives in aciem. Fidem dictis faciunt quæ in capitulis Caroli & Ludovici Impp. ab Ansegiso collectis habentur L. 2. c. 25: *In Vesontio qua est diæcesis Bernoini Archiepiscopi Heiminus Episc. & Monogoldus Comes. In Mogontiâ, qua est diæcesis Heistulfi Archiep. idem Heistulphus Episcopus & Adalbertus Comes. In Coloniâ Hadaboldus Archiep. & Ermundus Comes, &c.* Spectant huc, quæ scribit Marquardus Frehenus in comment. de Lupoduno p. 12: *Erat tum temporis* (Pipini Caroliqueævo) *Francorum ditio totaq; Germania vetus in pagos tributa, singulisq; pagis, quibus unus Comes præpositus, sua villa: inter quas pracipua Comitis domicilio cedebat, in quâ sedem & aulam suam (quam Saalam ipsi vocabant,) tribunalq; & auditorium (quod Mallum illis) haberet, ubi more majorum jus diceret. &c.*

XV. Officium horum Comitum patet ex ijs quæ ex diplomate quodam Caroli M. adducit Henricus Meibomius in vindicijs Billinganis: *Qua propter in illâ parte Saxoniæ* (VVestvaliâ) *Trutmannum virum inlustrem ibidem Comitē ordinamus, ut resideat in curte ad campos, in mallo* (judicio) *publico ad universorum causas audiendas, vel recta judicia terminanda, isq; advocatum omnium presbyterorum in totâ Saxoniâ fideliter agat, superq; vicarios & Scabinos, quos sub se ha-*

se habet, diligentor inquirat & animadvertat, ita ut officia sua sedulo peragant. Idem Comitibus inculcant capitula Caroli & Ludovici, ex quibus quod habetur L. 2. c. 6 adscribamus: *Vobis verò Comitibus dicimus, vosq; commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibeatis & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adiutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, & ut vos ipsi in ministerijs vestris pacē & justitiā faciatis, & quæ nostra autoritas publicè fieri decernit, in vestris ministerijs studiosè perficere studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem, ut memores sitis fidei nobis promissæ, & in parte ministerij nostri vobis commissi, in pace sc. & justitiâ faciendâ vosmet ipsos coram Deo & hominibus tales exhibeatis, ut nostri veri adiutores & populi conservatores justè dici & vocari possitis. Illos quoque qui temeritate & violentiâ in furtis & latrocinijs sive rapinis communem pacem populi perturbare moluntur vestro studio & correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimento fuerit, quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat, ut nostrâ autoritate adiuti, ministerium vestrum dignè adimplere possitis.* Addamus etiam ex L. 4. c. 5: *volumus ut Comites, qui ad custodiendam maritimam deputati sunt, quicunq; ex eis in suo ministerio residet, de justitia faciendâ se non excuset propter illam custodiam: sed ibi secum suos scabinos habeat, si ibi placitum teneat & iustitiam faciat.* Vid. *L. 2. c. 23. 24. L. 3. c. 50. Leg. Bojoar. t. 2. Marculphi formul 32. in Cod. LL. Antiq. Frid. Lindenbrogij.* His Comitibus fuerunt adjuncti *Scabini* sive assessores, & quidem ex plebe electi, de quibus *L. 3. c. 33. capp. addit. 1. 4. c. 73. 74.* Legatorum seu Missorum officium clare proponitur in capitulis Carol. & Ludov. *L. 2. c. 26.* his verbis: *Ad hoc à nobis missi constituti, ut si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum propter*

quodlibet impedimentum implere non possit, ad eos recurrat: & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleat. Et si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Et si fortè Episcopus aut Comes aliquid negligentius in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur: & omnis populus sciat ad hoc eos esse constitutos, ut quicunq; per negligentiam aut incuriam vel impossibilitatem Comitis justitiam suam acquirere non poterit, ad eos primùm querelam suam possit deferre & per eorum auxilium justitiam acquirere, &c. add. *c. 27. 28. & L. 3. c. 39. 87.*

XVI. Licèt autem nec eâ ætate Comitatûs dignitas hereditaria fuerit, nihilominus tamen ferè filij Comitum non negligebantur, id quod attestatur Capitulum Caroli Calvi apud Miræum *in Annal. Belgic. A. 877. fol. 403.* quod ita habet: *Si Comes de regno obierit, cujus filius nobiscum, filius noster ordinet de his, qui eidem Comiti plus familiares, propinquiores fuerunt, qui cum ministerialibus ipsius Comitatûs, & cum Episcopo, in cujus Parochia fuerit ipse Comitatus, ipsum Comitatum prævideāt, sive regant, usque dum nobis renuncietur, ut filium illius, qui nobiscum erit, de honoribus illius honoremus &c.* Vid. Christoph. Besoldum *thes. pract. verb.* Graff.

XVII. Comites porro alij Marcgraven dicti (à voce *March.* limitem vel fines notante, vid. Lindenbrog. glossar. *voc. Marcha*) qui finibus præfecti incursionibus hostiū resistebant & simul ibi jus dicebant. Alij Landgraven/ Comites provinciales. Alij Pallentzgraven/ Palatij Cæsaris præfecti, de quibus Hincmarus: *Comes Palatij de omnibus secularibus causis vel judiciis suscipiendis curam instanter habebat; ut nec seculares priùs Dominū Regem absq; ejus consultu inquietare necesse haberent, quousque ille prævideret, si necessitas esset, ut causa ante Regem meritò venire deberet.* Et

Egin-

Eginhardus in vita Caroli M: *si Comes Palatij litem aliquam esse diceret, quæ sine ejus jussu definiri non poterat; statim litigantes introducere jussit, & veluti pro tribunali sedens, lite cognitâ, sententiam dixit.* Alij Burggraven/arci cuidam præfecti: *ita* (sunt verba Hugonis Grotij de ant. reip. Batav. c. 5.) *VVassenariorum proavi ante Didericum Burggravij fuere, hoc est judices arcis ejus, quæ in locum urbis Lugduni Batavorum à Normannis, ut credibile est, diruti, successerat, simulq; agri adiacentis: quibus etiam vectigalia, velut amnis Rheni custodibus, solvebantur, quæ in hunc diem penes posteros eorum manent.*

XIIX. Ex his Ducum Comitumque originem & usque ad illa tempora officium satis constare opinor. Cum autem adducti Historici tradant, Ducatus & comitatûs in Germaniá ad Romanorum imitationem institutos, non adstipulari possumus Cluverio *L. 1. c. 48. ant Germ*, ita scribenti: *Romani olim, ut multa alia à Germanis mutuati, sic hos quoque militiæ titulos in suam disciplinam adsumserunt, præfectos provinciarum ducum Comitumq; adficientes vocabulis.*

XIX. Etsi verò Carolus Magnus aboleverit Ducatûs, posteri tamen ejus, rebus regni attenuatis, in Germaniâ, Galliâ & Italiâ complures iterum instituerunt. Et quidem ultimis Carolinorum temporibus Germania, ut eam distinxeris à terris quas Venedi inhabitârunt, quinque habuit Ducatûs, Bajoaricum, Suevicum, Francicum, Lotharingicum, & Saxonicum. Quorum potentia tandem ea fuit, ut Duces hi de provincijs sibi proprio jure attribuendis cogitârint, liberè Regum instar regnaturi. Cum enim tempore Ludovici IV. ultimi Regis ex Carolinâ stirpe, Hungari in Germaniam irruerent, scribit Luitprandus L. 2. c. 6. *nonnullos*

Ludov: IV. ultimus ex Caroli stirpe. vixit 900 annos post natum Chri:

los

los Ducum Hungaris non solùm pugnam non intulisse, sed ut proximi caderent anhelasse, ut dum proximi caderent, soli ipsi liberius regnarent. Et Sigebertus *A.914.* tradit, *contra Conradum Regem potentiores regni Principes rebellionem meditatos esse, scilicet Arnoldum de Bajoriâ, Burchardum de Sueviâ, Everhardum da Franciâ, Gilbertum de Lotharingiâ, & horum omnium praecellentiorem Henricum Ducem de Saxoniâ & Thuringiâ.* Add. *d. L.2. Luitpr. c.7.* Unde satis liquet hanc in curam tum incubuisse Duces, ut se subjectioni subtraherent & instar Regum provincijs praeessent. Primus Ducum maximè crevit Otto Dux Saxoniae, qui etiam propterea à defuncto Ludovico electus in Regem, quam dignitatem licèt recusaverit, & ejus consilio Conradus Dux Francorum in Regem fuerit unctus, testatur tamen VVitichindus. L.1. *pene Ottonem super & ubiq; summum viguisse imperium.*

XX. Suscipiens Conradus imperium rursus in ordinē redigere Duces intendit & invisam regno potestatem, quam sibi arrogare cœperant, supprimere. Expresse hoc de Saxoniae Duce confirmat VVitichindus L. 1. his verbis: *Igitur patre patriae & magno Duce Ottone defuncto, illustri & magnifico filio Henrico totius Saxoniae ipse reliquit Ducatum. Rex autē Conradus cum saepe expertus esset virtutem novi Ducis, veritus est ei tradere omnem potestatem patris. Quo factum est, ut indignationem incurreret totius exercitûs Saxonici. Fictè tamen pro laude & gloriâ optimi Ducis plura locutus, promisit se majora sibi daturum, & honore magno glorificaturum. Saxones verò hujuscemodi simulationibus non attendebant, sed suadebāt Duci suo, ut si honore paterno eum nollet sponte honorare, Rege invito quae vellet obtinere posset. Rex autem videns vultū Saxonum erga se solito austeriorem, nec posse publico bello eorum Ducem conterere, suppetente illi fortium militū manu, exercitus*

quoque

quoq; innumerâ multitudine, egit, ut quoquomodo interficeretur dolo, &c. Verùm cum Conradus Henrici potestatem nullo modo infringere posset, periculosam tamen reip. ejus ὑπεροχὴν videret, optimum existimans remedium huic malo afferri posse, si ipse Henricus Rex constitueretur, suasit fratri Everhardo, ut eo modo Francorum regno consuleret, uti pluribus refert VVitichindus. Rectè nimirum docet Aristot. 5. pol. 3. *Melius esse ab initio providere, ne istiusmodi fiant ὑπερέχοντες, quàm pòst existentibus illis remedium quaerere.*

XXI. Ergo *primus*, eodem VVitichindo dicente, *Henricus liberâ potestate regnavit in Saxoniâ.* Cui consonant quae de statu Germaniae sub Impp. Saxon. & ijs qui hos secuti sunt scribit Rhenanus L. II: *Primus sub veteribus Francis liberae potestatis Dux fuit in Saxoniâ Henricus Ottonis pater, qui posteà Germanico regno praefuit, ceu diximus. Idq; eam ob causam ut Sclavinos arceret: diligentius autem custodiuntur quae propria sunt. Nec hoc jus cuiquam aliorum praesidum concessum est. At sub Saxonibus libertatem nacti sunt non solùm provinciarum gubernatores, sed & civitates ipsae. Nam ut quisq; plus bonorum, quae ad regnum pertinebant, habuit, ita maturius & facilius ad libertatem pervenit. &c.*

XXII. Hâc itaque ratione illa Comitum Ducumque potestas, quae olim temporalis & ministra erat, partim vi, partim emtione, partim profusâ Regum liberalitate omnino mutata, ita ut provincijs praesint jam Duces, non ut gubernatores, sed penè ut Reges, collatis in eos ijs juribus, quae solius olim imperij erant atq; Imperatoris. Quo enim tempore Duces administratores & rectores tantùm fuere provinciarum, non competebat ipsis autoritate propriâ jus vitae & necis, non leges ferendi, non magistratus constitvendi, non indicendi

 con-

conventus, non fœderis faciendi poteſtas; minora quoque, ut vocant, regalia, ſub quibus vias publicas, flumina navigabilia, vectigalia comprehendunt; imò omnis generis reditûs provinciarum non ad rectores illos provinciarum, ſed ad fiſcum regium pertinebant. Iſthæc omnia præfectis illis *αὐτοκρατορίας* jure in provincijs conceſſa ſunt, ſalvâ tamen ſemper imperatoria ſuperioritate: unde cum non omnino abſolutam poteſtatem habeant, nec majeſtatem proprie eos habere dici poteſt; vocari verò ſolet eorum poteſtas *jus ſuperioritatis*, Landes Fürſtliche Obrigkeit / Landes Hoheit und Herrligkeit.

XXIII. Ex his apparet quantum poteſtatis, virium & opum Imperatori deceſſerit, & quomodo reſpublica regiam faciem paulatim mutaverit. Anteà provinciæ pleræque pleno jure totius imperij erant: poſt illæ ad gubernatores eorum venêre, & major ſubditorum facta potentia ipſius Regis viribus. Anteà fiſcus regius ſatis opulentus erat; poſtquam autem fiſcalina bona ad alios translata, publica regni egeſtas ſecuta, & nervus rerum gerendarum regibus præciſus eſt. Quo ipſo non potuit non priſcæ reip. forma corrumpi, imò in multas partes dividi: multis ſcilicet ad eam potentiam pervenientibus, ut, cum in ordinem à Cæſaribus cogi amplius non poſſent, domi regna nova ſibi ſuiſque conderent. Quàm verò periculoſum ſit omni civitati, ſi in eà ſint, qui viribus, qui nobilitate, qui divitijs maximè excellant, præclarè docet civilis prudentiæ unicus doctor *4. Polit. 11.* Hinc Idem *3. Polit. 15.* monet, regem oportere vires habere tales, ut unoquoque ſeparatim & ſimul pluribus potentior ſit, populo tamen ſit impotentior.

Quod

Quod fortè perpendens Conradus II regalia quæ Ducibus concesserat, ipsis pòst adimere conatus est, uti tradit Autor *chronici Coloniensis*.

XXIV. Isti verò Ducum potentiæ maximum incrementum indubiè addidit, quod plures ducatûs vel comitatûs minus circumspectâ regum liberalitate in unum corpus concreverint. quodq; eorundem regum concessu Ducatûs & Comitatûs ad heredes tandem transierint, quod quâ ætate factum sit haud licet desinire. Pertinere huc videntur, quæ habentur in consuetudinibus feudalibus L.I.tit.I: *Antiquissimo tempore sic erat in dominorum potestate connexum, ut quando vellent possent auferre rem in feudum à se datam: posteà verò eò ventum, ut per annum tantùm firmitatem haberent, deinde statutum est, ut usq; ad vitam fidelis produceretur: sed cum hoc jure successionis ad filios non pertineret: sic progressum est, ut ad filios deveniret: in quem sc. dominus hoc vellet beneficium confirmare: quod hodie ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter filios pertineat. Cum vero Conradus Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus, qui in ejus erant servitio, ut lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & ut frater fratri sine legitimo herede defuncto, vel filius in beneficio, quod patris fuit, succedat, &c.*

XXV. Porro Ottonum temporibus Ducales & Comitum potestates Episcopis & Abbatibus cœperunt attribui, novo & hactenus inaudito exemplo. Adeoq; ex eo tempore duplex cœpit ordo Ducum: secularium scilicet & Ecclesiasticorum. Primus autem Bruno Episcopus Coloniensis constitutus, à fratre Ottone M. Ducatum Lotharingiæ accepit. Quâ de re ita VVitichindus: *Brunonem Pontificis summi ac Ducis magni vidimus officium gerentem; ac ne quis eum culpabilem super hoc dixerit, cum Samuelem*

sanctam & alios plures sacerdotes pariter legamus & judices. Idem notat Autor Chronici Belgici: *Ante hac sua* (Brunonis) *tempora Archiepiscopi Colonienses non judicys gladij temporalis sed tantummodò Iurisdictionis usi baculo pastoralis.* Vt & Theodoricus de Niem vetus historicus: *Penè omnibus Cathedralibus Ecclesiis in Italiâ, Galliâ, Germaniâ, Burgundiâ & Lotharingia constitutis, multas civitates, castra, oppida, villas & multa alia dominia temporalia & jurisdictiones donavit* (loquitur de Ottone I.) *& omnibus illis Ecclesiis propria insignia perpetuò deputavit. Archiepiscopos quoque & Episcopos Ducatibus & Comitatibus & Baroniis communivit, quibus nobiles & potentes vasallos subiecit, ut semper essent ad resistendum etiam manu forti paganis & hareticis in opportuno tempore fortiores.*

XXVI. Atque hoc modo Ecclesiastica & secularis potestas in unâ personâ jungi cœpit, Episcopis, perinde ac Principibus secularibus, provincijs quibusdam investitis. Quo ipso potentia illorum nimium quantum crevit, ad religionis opinionem in populo rudi ac pio tantis viribus & armis accedentibus. Enimverò multis secutis temporibus illi Ecclesiastici Duces potentiâ præ alijs eminuerunt; neq; ipsi Cæsares alios magis metuendos habuerunt. Vnum tamen ad compescendam tantam potentiam frenum superfuit Cæsaribus; libera nempe omnium Episcopatuum & Abbatiarum collatio, & quidem eò liberior, quod in cœlibe vitâ nulla illi Principum ordini legitima soboles nasceretur, cujus in secularibus omninò habenda fuit ratio; maximè posteaquam hi hereditario jure vasta illa Imperij feuda cœperunt possidere. Excussum autem & hoc frenum est Cæsarum manibus Gregorij

septi-

septimi & successorum ejus sacrâ tyrannide: quo ipso Cæsares dimidium Imperij perdidisse prudenter & verè notavit Onuphrius Panvinius *in vita Gregorij septimi.* Gregorij. Anno 1070.

XXVII. Occasionem quoq; Ducibus ad solvendæ regiæ autoritatis vincula dedit immatura Henrici IV. imperium adeuntis ætas, uti observavit Albertus Abbas Stadensis: *Gubernaculo,* ajens, *regni mulier cum puero magno imperij præfuit detrimento. Indignantes enim Principes aut muliebri potestate constringi aut infantuli ditione regi, primò quidem conjuncti vindicarunt se in pristinam libertatem, ut non servirent: deinde contentionem moverunt inter se, quis eorum videretur esse major: postremò armis audacter sumtis regem & dominum suum deponere moliti sunt.* Laboravit Henricus quidem recuperare pereuntem dignitatem, sed neque satis omnia prudenter egisse dicitur, & intervenêre nonnulla fatali quâdam adversitate, quæ penitus ipsum tandem regno atque omni planè autoritate exuerunt. Nec verò à prudentibus laudatur, quod ab Episcopis in ordinem redigendis reparandæ dignitatis initia voluerit facere. Quin nec id prudenter inceptum, quod cum Saxonicorum Principum potentiam, utpote ipsi præcipuè suspectam, imminutam vellet; militari licentiâ irritari eos antè passus, mox uno illos impetu ad obsequium cogere, conatus sit: cũ tamen nec rebus satis firmis esset; & prætereà jam tum, cum alios Principes, tum inprimis Episcopos multis injurijs offendisset, adeoq; in impietatis ac injustitiæ opinionem se conjecisset: quibus regiam vim affectanti nihil est perniciosiûs. Sapientissimè scilicet Aristoteles jubet: *Si alicuius potentia videatur dissolvenda, erit hoc sensim ac paulatim faciendum, nec universa simul auferenda. Prætereà abstinendum omni injuria.*

XXVIII. Quanquàm verò mirum in modum Ducum Comitumque potentia creverit, nonnullorum tamen sensim iterum est imminuta. Ejus autem rei non unam licet causam observare: primam putamus neglectum ærarij, & quod vitam luxuriosè & in socordiâ duxerint, prodigalitatis vitio quoque laborârint. Cum enim divitiæ sint instrumentum reipubl. *Aristot 1. Polit. 8.* necesse est, si illæ ærario inferri non curentur, & tamen luxuriosè vivatur, optimo conservandæ potentiæ organo deficiente, ipsam potentiam deficere. Imminuit deinde eandem, quod bella intempestiva & contentiones inter se moverint, sicuti testatur Albertus citatis verbis. Præterea maximè illis obfuit multorum bonorum feudalium in unum aliquem collatio, quâ subditos quosdam potentes & divitiis excellere suâ in republ. effecerunt, quod quàm noxium sit jam antè ex Aristot. *4. Polit. 11* monuimus, ubi, istos *ὑβριστὰς καὶ μεγαλοπονήρους μᾶλλον* fieri, neque imperium ferre posse nec scire, eleganter dicit. Hinc conspirationes nobilium in Principes; eandem fortunam Principibus ex nobilium potentiâ experientibus, quam reges ex principum potentiâ consecuti sunt.

N3.

XXIX. Plurimùm porro Ducum Comitumque vires exhausit Ducatuum & Comitatuum in minutas particulas pro multitudine, qui illustribus familijs nati erant, divisio. Hâc enim ratione bona, quæ unus possidebat, & maxima, quæ apud unum erat, potentia pluribus communicata non potuit non attenuari. Quod procul dubio attendens Fridericus Imp. prohibuit Ducatum, Marchiam, Comitatum dividi, ut habetur in *L. 2. feud. tit. 55. §. 1.* Hinc pulcrè Oldradus de

NBene, vide præcedentis Disp: thesin 35

Ponte

Ponte ICtus (qui floruit Anno CIↃ CCC XX.) *conſ. 237. n. 7. Avorum noſtrorum memoriâ feuda dignitatem apud unum ex familiâ, præſertim ſeniorem, ſemper ſarta tectaq; conſervata ſunt; quia prudenter conſiderarunt, nihil eſſe tam magnum, quod diviſione partium non fiat*. Vid. etiam Andreas Gailius *L. 2 obſ. pract. 153. n. 2.*

XXX. Multum denique poteſtatis Ducibus atque Comitibus deceſſit, cum ſeculo præter propter duodecimo urbes, quæ pleræque illis omnino ratione juriſdictionis & onerum fiſcalium ſubjectæ fuêre, in libertatem majorem paulatim evectæ ſunt. Auctis enim oppidanorum viribus & divitijs, atque inde ad libertatem, ut fieri ſolet, adſpirantibus, ipſi Imperatores in id incubuêre, tanquam ſublevandæ regiæ dignitati admodum proficuum, ut urbes potentiores Epiſcoporum Ducum & Comitum imperio ſubducerentur. Præterea creſcente magis magiſque urbium opulentiâ, Ducum verò & Comitum potentiâ decreſcente, urbes imperium eorum detrectare cœpêrunt: unde levi ſæpe ære à Ducibus & Comitibus ſuis, qui illos in officio retinere non poterant, egregias immunitates redemerunt, partim etiam vi expreſſerunt. Atque hinc factum, ut plurimæ urbes vel omnino, ut Imperiales, vel ex parte, ut aliàs immunitatibus gaudentes, imperio Ducum Comitumque exemptæ ſint, & reliquæ quoque urbes omnes liberiore republicâ nunc vivant. Id quod ſanè Epiſcoporum Ducum atque Comitum poteſtatem maximè fregit. Accedit, quod & Comites ſe Ducum, quibus ſubjecti fuêre, gubernationi eâdem ferè ratione ſubtraxerint: atq; adeò Comitum quidem potentia aliquo modo aucta, Ducum verò magis imminuta.

XXXI.

XXXI. Licèt vero has ob causas potentiæ Ducum multum decesserit, satis tamen magna ea semper mansit, non solùm respectu provinciarum subjectarum, quas eodem modo eâdemque ferè potestate, quâ totum regnum Imp. regit, regunt, ut dictum *th. 22.* verùm etiam respectu totius imperij, cui una cum Imperatore divisis majestatis juribus præsunt.

XXXII. Constat quidem jam tempore Caroli Magni Duces comitesque Provinciarum Proceres etiam regni fuisse, & licèt totus populus ad curam reip. admissus fuerit, atque jus suffragij habuerit, his tamen plus autoritatis tributum. Liquet hoc ex ijs, quæ ex Adelhardi (propinqui Caroli Magni) libello de ordine Palatij refert Hincmarus Epist. 3. c. 29: *Consuetudo tunc temporis trita erat ut non sæpius sed bis in anno placita duo tenerentur; unum quando ordinabat status totius regni ad anni vertentis spatium, quod ordinatum nullus eventus rerum nisi summa necessitas, quæ similiter toti regno incumbebat, mutabat. In quo placito generalitas universorum Majorum tam clericorum quàm laicorum conveniebant, Seniores propter consilium ordinandum. Minores propter idem consilium suspiciendum & interdum pariter tractandum, & non ex potestate, sed ex proprio mentis intellectu vel sententiâ confirmandum.* Quod autem per *Seniores* intelligat Primores & per *Minores* plebem claret ex ijs, quæ habentur c. 35. ejusd. ep. ubi disertè scribitur, *distinctis locis in Comitiis istis Seniores & multitudinem resedisse.* Fuisse vero inter primores illos Duces & Comites videre est ex alijs monumentis. Sic apud Theganum Chorepiscopum Trevirensem *lib. de gest. Ludov. Imp c, 6.* de Carolo Magno legitur. *Imp. cum intellexisset, appropinquare sibi diem obitus sui, vocavit filium Ludovicum ad se cum omni*

exerci-

exercitu, Episcopis, Abbatibus, Ducibus, comitibus loco positis, habuit grande colloquium cum eis Aquisgrani in palatio pacificè & honestè admonens, ut fidem erga filium ostenderent, interrogans omnes à maximo usq; ad minimum si eis placuisset, ut nomen suum, id est, Imperatoris titulum filio suo Ludovico tradidisset, illi omnes responderunt &c. Initium Legum Alemannicarum ita se habet: *Lex Alemannicarum, quæ temporibus Lotharij Regis cum Principibus suis id est 33. Episcopis. 34. Ducibus, 72. Comitibus & reliquo populo constituta est.*

XXXIII. Verùm mutatâ atque auctâ Ducum Comitumque potestate, majorem quoque eorum autoritatem in suffragijs de totius imperij rebus ferendis factam esse, & quamvis populus non omnino exclusus fuerit, ejus tamen autoritatē admodùm exiguam exitisse omnino dicendum videtur, præsertim plerisque urbibus Ducum Comitumq; liberæ potestati ab Impp. subjectis; unde plurimis urbibus in libertatem exsurgentibus, autoritatem etiam earundem in suffragijs ferendis iterum crevisse sequitur.

XXXIV. Cæterum insignis quoad Ducum, atq; Comitum, ut & totius populi jura, quæ respectu totius imperij habuere, mutatio contigit, cum electio Regis, quæ ab antiquis temporibus penes omnes Episcopos, Duces, Comites ac universum populum erat, ad septem regni Proceres delata est, qui paulatim alias etiam prærogativas præ reliquis Ducibus consecuti sunt: de cujus mutationis primordio maximum inter viros doctos est diffidium.

XXXV. Hoc quidem certum jam antiquitus obtinuisse, ut quidam Primorum ea haberent munera, quæ hodie etiam Electoribus adscribuntur. Ita *Apocrisiarij*

ſtarij (aliàs Archicancellarij) ſæpius facit mentionem Hincmarus & alij, vid. *Lehman. L. 2. c. 7.* De *Archicamerario* in Annal. Franc. A. 828: *Ludovicus Imp. Bernhardum Comitem Parcinonæ Camerarium in Palatio ſuo conſtituit.* Mareſchalcus comes ſtabuli dicitur Hiſtoricis, Regno *L. 2. Carolus M. Burchardum Comitem ſtabuli, quem corruptè Conſtabulum appellamus, cum claſſe miſit in Corſicam, ut eam à Mauris defenderet.* Arcipincernæ munus itidem invenire eſt in Annal. Franc. A. 781.: *Electi ac directi ſunt in legationem ad Baſilenem in Bajoariam de parte Regis Rudolphus Diaconus, atq; Eberhardus magiſter Pincernarum.* Archidapifer Eginhardo in vita Caroli M. vocatur *præpoſitus regiæ menſæ.*

XXXVI. Verùm licèt fortè hi miniſteriales regij (ut appellantur ab Hincmaro) honoratiore aliquo loco fuerint, electio tamen Imperatorum ipſis ſolis non competit. A primâ enim Imperij Germanici conſtitutione ſemper fuit obſervatum, ut omnes Principes & populus Imperatorem eligerent. De Carolo Magno ita Eginhardus: *Carolus fratre defuncto conſenſu omnium Francorum Rex conſtituitur.* De ejus filio Thegani Chorepiſcopi verba idem teſtantur ſupra th. 23. allata. De Conrado VVitichindus Lib. I: *Regi Ludovico non erat filius, omniſque populus Francorum atque Saxonum quærebat Ottoni diadema imponere regni. Ipſe verò quaſi jam gravior recuſabat imperij onus, ejus tamen conſultu Conradus, quondam Dux Francorum, ungitur in Regem.* De Henrico itidem VVitichindus L. I: *Everhardus (frater Conradi) congregatis Principibus & natu majoribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridisleri deſignavit eum Regem coram omni populo Francorum atque Saxonum.* De Ottone I. Idem: *Defuncto patre patriæ & Regum maximo optimo Henrico, omnis populus Franco-*

Francorum atque Saxonum jam olim designatum Regem à patre filium ejus Ottonem sibi eligit Regem. Eodem modo electus fuit Otto II. teste Regione A. 961: *Rex Otto I. in Italiam ire disponens, maximam suorum fidelium multitudinem VVormatia coadunavit, ubi consensu & unanimitate regni Procerum totiusq; populi filius ejus Otto Rex eligitur.* Sic & Otto II. A. 983. Veronæ placitum habuit (ut scribit Dithmarus) & filius ejus Otto III. ab omnibus in Dominum eligetur.

XXXVII. Hujus Ottonis III. temporè ad septem tantùm Proceres devenisse jus eligendi plerorumque est sententia. Sed quò minùs isti subscribi possit, obstant verissima & certa historiarũ monumenta etiam post ejus ætatem non à solis septem electionem peractam apertè tradentia. Id de Ottonis III. successore Henrico II. testatur Dithmarus L. 4. & 5. Sequentis Imp. Conradi II. electionem fusè narrat VVippo his verbis: *Consedêre Principes, populus frequentissimus adstabat, Archiepiscopus Moguntinensis, cujus sententia ante alios accipienda fuit, rogatus à populo quid sibi videretur, abundanti corde, voce hilari laudavit & elegit majoris ætatis Cunonem suum in Dominum & Regem atque rectorem & defensorem patriæ. Hanc sententiam cæteri Archiepiscopi & reliqui sacrorum ordinum viri indubitanter sequebantur, tunc singuli de singulis regnis eadem verba electionis sæpissimè repetebant. Fit clamor populi, omnes unanimiter in Regis electione Principibus consentiebant, in illo persistebant, ipsum cunctis dominantibus nihil hæsitando proposuerunt.* Idem de Henrico III. IV. & V. historicâ fide firmat Lehman, *L. 5. c. 17.*

XXXIIX. De Lothario II. Otto Frising. L. 1. de gest. Frider. c. 16. scribit: *Igitur Albertus, nam id juris*

idem regnum vacat, Moguntini Archiepiscopi ab antiquioribus esse traditur, principes regni in ipsâ civitate Moguntinâ tempore autumnali convocat; malorumq; à Duce Friderico sibi illatorum haud immemor, cum prædictus Dux ad regnum à multis expôsceretur, ipse Lotharium Ducem Saxonum in Regem à cunctis qui aderant Principibus eligi persuasit. Idem *c. 22.* de Conrado III. *Defuncto Imp. Lathario, ac in monasterio, Lutre, quod in ejus proprio fundo situm est, humato, principes regni apud Galliæ oppidum Confluentiam, ubi Mosella Rhenum influit, conveniunt; & de eligendo Principe consilium ineunt. Igitur Conradus Friderici Ducis frater, ab omnibus qui aderant, exposcitur, adregnumq; levatus in palatio Aquis coronatur.* De Friderico I. L. 2. c. 1: *Decedente Conrado, in oppido Franconefurt de tam immensâ transalpini regni latitudine universum, mirum dictu, principum robur, non sine quibusdam ex Italiâ Baronibus, tanquam in unum corpus adunari potuit. Vbi cum de eligendo Principe primates consultarent, nam id juris Romani imperij apex, videlicet non per sanguinis generationem descendere, sed per Principum electionem Reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogativâ; tandem ab omnibus Fridericus Suevorum Dux, Friderici Ducis filius, petitur, cunctorumq; favore in Regem sublimatur.* Eadem fuit ratio electionis Henrici VI. Philippi III. Ottonis IV. Friderici II. Lehman. *d. l.* & Onuphr. Panvinium *l. de commitijs Imper.*

XXXIX. Notandâ hîc sunt cumprimis quæ ætate Friderici II. (quâ etiam vixit) scribit Albertus Abbas Stadensis in Chronico: *Papa Gregorius insolentias Imperatoris (Friderici II.) contra Ecclesiam metuens, Principes super electione ulterius sollicitavit, sed nihil profecit, quia quidam Principum ei rescripserunt, non esse sui juris Imperatorem substituere, sed tantùm electum à Principibus coronare. Electio*

lectio enim ad istos dinoscitur pertinere. Ex prætaxatione Principum & consensu eligunt Imperatorem, Trevirensis, Moguntinus & Coloniensis. Palatinus elegit, quia Dapifer est, Dux Saxoniæ quia Marscalcus, & Marggravius de Brandenburg, quia Camerarius, Rex Boëmiæ, qui pincerna est, non eligit, quia non est Teutonicus. Gemina sunt his verba Speculi Saxonici: : An des Keysers Wahl / sol der erste seyn der Bischoff von Meyntz/der ander der Bischoff von Trier/ vnd der dritte der Bischoff von Cölln; vnter den Leyenfürsten/ so ist der erste an der Wahl der Pfaltzgrafe beym Rhein des Reichs Truchses / der ander der Hertzog von Sachsen des Reichs Marschalck/der dritte der Marggraff von Brandenburg/des Reichs Kämmerer / der vierde der Schencke des Reichs/das ist der König von Böhmen/ der hat keine Wahl/ darümb daß er nicht deutsch ist.

XL. Ex his de Electionibus Imperatorum allatis testimonijs de septem Electorum origine hoc statuendum videtur, quod jus eligendi omnibus, etiam plebi competens, primùm sibi solis Principes attribuerint (*vid. th. 38.*) pòst commodioris electionis gratiâ à toto Principum conventu quibusdam Primatibus demandatum, ut illi præconsultarent, quis eligendus, cui, si toti etiam conventui ita visum fuerit, regnum delatum, quemadmodum colligere est ex electione Friderici I. ex Ottone Frising. th. 38. descriptâ, & ex verbis Alberti Abb. Stad. th. præced. adductis. Cum autẽ procul dubio qui munera ista regia obière alijs Principibus præcelluerint, hinc factum ut jus illud προβουλείας de eligendo Imperatore ad hos devenerit; qui tandẽ, crescente sensim aliorum autoritate, sibi solis omne eligendi jus, non convocatis omnibus Principibus, arrogârunt; atq; ita con-

 suetu-

ſuetudine poſt Friderici II. tempora plerumque obſervatum, uſque dum expreſſâ ſanctione illis Septemviris hoc jus cum plurimis alijs præeminentijs à Carolo IV. tributum.

XLI. Hæc de Ducum Comitumque origine, incremento & variè mutatâ potentiâ atque autoritate jam notâſſe ſufficiat; hoc tantùm addito, quod, poteſtate Ducum comitumque mirum in modum, uti ſuperiùs expoſitum, creſcente, eò ferè tandem res devenerit, ut vix quicquam ſuperfuerit, quo omnia unius regni membra continerentur, præter Turcicæ potentiæ & proſcriptionis metum: donec Friderico III. & Maximiliano Imperatoribus de arctiùs conjungendis & cohibendis Germaniæ ordinibus ſedulò actum fuit. Quem in finem in circulos Germania diviſa eſt, & ſupremum Cameræ, quod vocatur, judicium inſtitutum. Ea interim fuit plerorumq; Ducum comitumque, etiam ſingulos ſi ſpectes, potentia atq; in ſuos ſubditos tam æquū juſtumque imperium, ut aliquot ſeculis exteri quidem populi contra Germaniam nihil tentare ſint auſi; ipſi ſubditi autem feliciſſimè ſub illorum alis vixerint. Et verò utinam liceat eum in modum nobis diu vivere!

Fri: III. Maximil: I. pater.

Ἐπιδόματα:

I. Ariſtoteles 1. Eth. 1. *Politicam dixit ſcientiam maximè principem & ἀρχιτεκτονικὴν. Item* 1. Met. 1. *Sapientiam maximè principem eſſe & aliis præcipere docet. Vtrumque verum.*

II. Re.

II. Regnum non est simpliciter optimus reipubl. status.

III. Non convenit regnum omni populo.

IV. Regnum non convenit optimo populo.

V. Regnum παμβασιλικὸν *rarißime utile est.*

VI. Reges qui sponte (i.e. non ex præscriptâ à subditis lege) acta sua nolunt esse rata, nisi aut ab optimatibus aut populo probentur; non semper partiuntur suam cum optimatibus aut populo potestatem. Si namq; huuc in modum sententia Regis rescindatur, non optimates & populus eam rescindunt, sed ipse Rex quod sub conditione voluit, eâ non existente, non amplius sentit.

VII. Non semper obstat summo imperio, promittere aliqua subditis ad imperii rationem pertinentia, licèt ad ea sine promisso non teneatur.

IIX. Non rectè dividitur maiestas in realem & personalem.

IX. Non dari remp. mixtam absurdè negat Bodinus.

X. Qua

X. *Quæ æqualitas in societatibus observetur rectissimè tradit Aristoteles 7. Eudem. 10, his disertis verbis:* in societatibus interdũ æquale numero, interdum æquale proportione participant: si æquale numero argentum illatum fuerit, secundùm æquale numero fit distributio; sin verò numero non æquale, secundùm æquale proportione. *Quid autem ipsi sit æquale numero* (ἴσον ἀριθμῷ) *& quid æquale proportione* (ἴσον λόγῳ *ipse*) *explicat 5.* Pol. 1. Duplex, *inquiens*, est æquale, unum numero, alterum κατ' ἀξίαν æquale numero dico, quod multitudine aut magnitudine idem est & æquale; æquale verò κατ' ἀξίαν, quod λόγῳ sive proportione. &c.

